

τόπονον τῆς οἰκογενείας· τῆς ἐξαίρετικῆς ταύτης τιμῆς δύο μόνον τέως ὑπῆρχον παραδείγματα.

Ἡ πτώσις τῆς Μεθώνης ἐπὶ νῆγε καὶ τὴν τῆς Ἀρκαδίας ὡς ἡ τοῦ Ναυπλίου καὶ τὴν ὑποταγὴν ἄλλων πόλεων. Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 1687 ὁ Μοροζίνης ἀπεβίβασθη πρὸ τῶν Πατρῶν. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἐνομίζετο ὅτι ἡ κατοχὴ τῶν ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ πόλεων ἤθελε ναυαγήσει, τὸ μὲν διότι ὁ στρατὸς τοῦ σερασκέρη Ἀχμέτ-πασᾶ, διαδεχθέντος τὸν Ἰσμαήλ πασᾶν ἀνακληθέντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἦτο πολυάριθμος, τὸ δὲ διότι τὰ πρὸ τῆς Ναυπάκτου φρούρια ἦσαν καλῶς ἐφωδιασμένα, καὶ αἱ ἐν αὐτοῖς φρουραὶ ἀξιόμαχοι· Ὁ Στρατηγὸς Καϊνιζμάρκ ἀνέλαβε τὸ δυσχερὲς ἐκεῖνο ἔργον· παρ' ἐλπίδα ὅμως οἱ Τούρκοι πεφοβισμένοι ἐξεκένωσαν τὰς Πάτρας καὶ τὸ Ῥίον. Τὸ Ἀντίρρριον, μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν ἐγκαταλείφθη ὑπὸ τῆς φρουρᾶς ἥτις φεύγουσα τὸ ἀνέτρεψε δι' ὑπονόμων. Ἡ Ναύπακτος ἐγκαταλείφθη ὑπὸ τοῦ φρουροῦντος πασᾶ παρεδόθη παραχρῆμα εἰς τοὺς ἑνετούς· ἡ Κόρινθος ἤνοιξε τὰς πύλας εἰς τὸν κατακτητὴν, ἅμα εἶδε τὸν σερασκέρην περίφοβον διαπερῶντα ἐν τάχει τὸν ἰσθμὸν. Τὸ μεταξὺ Γλαρέντζας καὶ Χλουμίτσης φρούριον, ὡς καὶ ὁ Μισορᾶς ἐσυνθηκολόγησαν.

Εἰς τὴν ἀλληλοδιάδοχον ταύτην ἐπιτυχίαν τῶν ὅπλων τῆς δημοκρατίας συνετέλεσαν τὰ μέγιστα καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου, κηρυχθέντες ὑπὲρ τῶν ἑνετῶν καὶ προσβαλόντες ἐν ὅπλοις τοὺς Τούρκους. Σπουδαία ἐπανάστασις ἐκ μέρους τῶν ἀρματωλῶν τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Δωρίδος καὶ τῆς Φωκίδος ἐξεβράχθη, τῆς ὁποίας ἀγνοοῦνται αἱ λεπτομέρειαι. Ὁ ὀθωμανὸς φρούραρχος τῆς Ναυπάκτου αἰσχυρῶς ἐγκαταλιπὼν τὴν ἑδρὰν του, διῆλθε τὴν Φωκίδα παραδιδούς τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, ὥστε ἀντεκδικούμενος διὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας συμπάθειαν. (1)

Ἄμα ἐν Βενετίᾳ ἐγένοντο γνωστὰ αἱ τοσαῦται τοῦ Μοροζίνου νίκαι, πάντες ἐπλήσθησαν μεγάλης χαρᾶς. Ἡ γερουσία εὐγνωμονοῦσα τῷ ἀρχιστρατήγῳ τῷ ἀπέδωκεν ἐξαίρετικὰς τιμὰς, τοποθετήσασα ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μεγάλου συμβουλίου τὴν ἐκ χαλκοῦ προτομὴν του μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς.

« Φραγκίσκω Μοροζίνῃ τῷ Πελοποννησιακῷ ἡ Γερουσία. »

(1) Ἡ ἐποχὴ αὕτη καλεῖται ἔτι ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ Δωρίδι τῆς Ἀλ α μ π ἄ ν τ α ς.

Ὁ μισθὸς τοῦ Καϊνιζμάρκ κηζήθη εἰς 24,000 δουκάτων· καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας ἐδώρηθη ὑπὲρ πλεόν μηνιαῖος μισθοῦ.

Ὅλη ἡ Πελοπόννησος καὶ τὰ παράλια τῆς Στερεᾶς κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἑνετῶν· μόνον τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας κατεῖχετο ὑπὸ Τούρκων· ὁ Μοροζίνης ἐπολιόρκησεν αὐτὸ, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ῥιφθεῖται βόμβαι ἐλίγην ζημίαν ἐπροξένουν, ἐγκατέλιπε διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπορθήσεως.

Ἐν τούτοις ὁ στρατὸς τοῦ Πελοποννησιακοῦ συγκείμενος κατὰ μέρος ἐξ ἀνδρῶν τῆς Ἀρκτου, ἐμκστιζέτο ὑπὸ ἐπιδημικῶν τυφοειδῶν πυρετῶν. Ὁ Μοροζίνης βλέπων ὅτι ἡ ἀπραξία ἦτο τὸ μόνον αἷτιον τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ἵνα σκάψῃ διώρυγαν ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου, καὶ ἀποσπᾷ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς Στερεᾶς. Συνεκρότησε δὲ συμβούλιον πρὸς ἀπόφασιν περὶ τῶν μελλουσῶν ἐνεργειῶν. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἐπρότειναν τὴν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐκστρατείαν· ὁ Μοροζίνης διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων προσεπάθησε νὰ ματαιώσῃ τὸ πρόταθὲν σχέδιον, διὰ τὸ κατὰ πολλοὺς λόγους ἀσύμφορον, γνωματεύσας ἴν' ἀφοῦ ἐγκαταλίπωσιν ἐν Κορίνθῳ ἰσχυρὰν φρουράν, διαχειμᾶσωσιν εἰς Τρίπολιν τῆς Πελοποννήσου, διοργανίζοντες τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπερασπίζοντες αὐτὴν κατὰ πάσης προσβολῆς. Ἡ συνετὴ πρότασις τοῦ Πελοποννησιακοῦ ἀπερρίφθη, καὶ ἡ πλειονοψηφία ἀπεφάσισεν ἵνα ὁ στρατὸς διαιρεθῇ εἰς τρεῖς μοίρας, αἵτινες ἤθελον διαχειμᾶσαι εἰς Κόρινθον, Τρίπολιν, καὶ Ναύπλιον· πρὸ δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης ἀπεφασίσθη ἡ πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς φυλλάδιον.)

Κ. ΣΑΘΑΣ.

ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ Κ. J. J. AMPÈRE

Εἰς τὴν ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ.

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κ. Sainte-Beuve.

(Συνέχεια ἀπὸ φυλλ. 52).

ΜΕΤΑ διήμερον εἰς Ἐφeson διαμονὴν ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν Μιγνησίαν ἐπὶ τοῦ Μαϊάνδρου. Ἐφωδιάσθημεν ὅμως δι' ἑνὸς συμπληρωτικοῦ ὁδηγοῦ, ὅστις κατὰ δυστυχίαν δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν μερῶν, καὶ ἐκ τῆς Ἐφέσου εἰμῃθα πλητιέστερα εἰς

τὴν πατρίδα μας ἢ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἰδικήν του. Εἵ-
 χεν ἐν τούτοις ὄνομα Ἑλληνικόν, Καλόγερος καὶ
 μᾶς τὸν ἐσύστησαν διὰ Ἑλληνα, ἀλλὰ μετὰ πολ-
 λῆς δυσκολίας ἐξηγεῖτο εἰς ταύτην τὴν γλῶσσαν.
 Τὸν ἐρωτήσαμεν λοιπὸν ποῦ ἐγεννήθη, καὶ μᾶς
 ἀπεκρίθη ὅτι ἡ πατρίς του ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀγ-
 γλους· ἐνομίσαμεν ὅτι παρηκούσαμεν, ἀλλ' ἐπὶ
 τέλους ἐπρόφερε τὸ ὄνομα Πεσχάβερ. Ἦτο τῷ ὄντι
 ἐκ τῆς Πεσχάβερ πλησίον τοῦ Θιβέτ, ἀλλὰ πῶς
 εἰς Ἑλληνα ἐγεννήθη εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Χιμα-
 λαῶν ὁρέων; Ἐσυλλογίσθη ὅμως τὰ Ἑλληνικὰ
 ἐκεῖνα νομίσματα τὰ εὐρεθέντα εἰς τὴν Βακτρια-
 νήν καὶ μαρτυροῦντα τὴν ἑκτασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ
 πολιτισμοῦ, φθάσαντος μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς
 Ἀσίας διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ δὲ Καλόγερος μοι
 ἀπεικόνιζεν ἐν ἐξ ἐκείνων τῶν νομισμάτων. Ἐν
 τούτοις δὲν πιστεύω ποτὲ νὰ εἶχε τὴν τιμὴν νὰ
 κατήγετο ἀπὸ τινος Μακεδόνα τῆς φάλαγγος, ἀλλ'
 ἴσως ἀπετέλει μέρος τῶν νεγοριανῶν ἐκείνων λαῶν,
 οἵτινες πρῶτον ἔφερον τὸν χριστιανισμόν μέχρι
 τῶν Ἰνδιῶν.

Μετὰ τούτου τοῦ ὁδηγοῦ, ἂν καὶ ξένου πρὸς
 τὸν τόπον, ἐφθάσαμεν εἰς Ἰνέχ-παζάρ, ὅπου εἶναι
 τὰ ἐρείπια τῆς Μαγνησίας· ὁ δρόμος εἶναι μαγευ-
 τικώτατος καὶ σύγκειται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ
 στενὰ κατὰφυτα, μετὰ τὴν διάβασιν τῶν ὁποίων
 ἐξέρχεται τις εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου. Ὁ
 Μαιάνδρος δὲν εἶναι ἀνάξιος τοῦ ὀνόματός του, καὶ
 ἐξ ὅπως θεωρούμενος ὁμοιάζει πρὸς ταινίαν κυα-
 νόχρου, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνεμος κυματίζει ἐπὶ τῆς
 ἄμμου. Ἐνεκα τῶν κυματισμῶν τούτων τοῦ πα-
 ταμοῦ ἡ πεδιάς εἶναι βαλτώδης, διήλθομεν δὲ
 αὐτὴν ἐφιπποὶ διότι ἄλλως πεζοὶ ἠθέλαμεν βυ-
 θισθῆ μετὰ τῶν γονάτων ἐντὸς τῆς λάσπης, ὅπερ
 μοι συνέβη ἀργότερα. Μετὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ἐφέ-
 σου καὶ ἐκεῖνα τῆς Μαγνησίας εἶναι οὐχ ἥττον
 σπουδαῖα καὶ ἔχουν τὸ προτέρημα ὅτι τὰ βλέπει
 τις ὅλα διὰ μιᾶς. Ἡ θέσις τῆς Μαγνησίας ἦτο
 ἐπίσης καλὴ, διότι ἦτο καὶ αὐτὴ κτισμένη εἰς
 τοὺς πρόποδας ὄρους τινος· σώζεται ἐντελῶς ἡ
 σειρὰ τῶν τειχῶν καὶ δύναται τις νὰ λάβῃ ἰδέαν
 ἀκριβεστάτην τῆς λαμπρᾶς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν
 ἐπροξένει ἡ ἑλληνικὴ πόλις, ἔχουσα εἰς τοὺς πό-
 δας τῆς τὴν τότε καλλιεργουμένην πεδιάδα τοῦ
 Μαιάνδρου, καὶ ἀντικρὺ τῆς οὐχὶ τὴν θάλασσαν
 ὡς ἡ Ἐφεσος, ἀλλ' ὀρίζοντα θυμασίων ὁρέων.
 Ἐνταῦθα ἔζησεν εἰς τὴν πλουσίαν του ἐξορίαν
 ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκεῖνος, ὅστις μ' ὅλας τὰς προ-
 φυλάξεις τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας διὰ τὸν νικη-

τὴν τῆς Σαλαμίνας, μοὶ φαίνεται ὅτι εἶχε μετὰ
 τοῦ Ξέρξου πρὶν τῆς μάχης σχέσεις ὀλίγον ὑπό-
 πτους ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ ἐτιποφορήθη παρ'
 αὐτῷ. (1) Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀφοῦ ἐπὶ τριάκοντα
 ἔτη ὑπηρετεῖ καὶ εὐνοεῖτο ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασι-
 λέως ἀπέθανεν ἐκουσίως, ὅπως μὴ πολεμήσῃ ἐναν-
 τίων τῶν Ἑλλήνων. Τὰς εὐεργεσίας τοῦ Πέρσου
 μονάρχου καὶ τὰς ἀδικίας τοῦ ἀθηναικοῦ λαοῦ οὔτε
 αὐτὰ τὰ ὕδατα τῆς λήθης, τὰ ὁποῖα διέρχεται
 τις ὅπως φθάσῃ εἰς Μαγνησίαν, δὲν ἠδυνήθησαν
 νὰ ἐκριζώσωσιν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ Ἑλλήνος τού-
 του τὴν φιλοπατρίαν. Καὶ σήμερον ἔτι τοῦτο εἶ-
 ναι τὸ καλλίτερον αἶσθημα τὸ ὁποῖον ἀπῆντησα
 παρὰ τοῖς συμπατριώταις του. Ἐκ τῆς περιήγη-
 σεως μου ἐπίσθην ὅτι ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι εἰλικρι-
 νῆς ἔρος ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ζωηρὸν αἶσθημα
 ἐθνισμοῦ. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς γενικῆς τάσεως
 πρὸς τὴν παιδείαν, ἥτις εἶναι ἕτερον γνώρισμα
 τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἑλλήνος, δύναται τις εὐλό-
 γως νὰ περιμένῃ πολλὰ εἰς τὸ μέλλον.

Ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μαγνησίας δὲν ἀπαντᾷται
 οὔτε πόλις, οὔτε χωρίον, οὔτε καλύβη, οὔτε καφ-
 φενεῖον κἄν τὸ μόνον κτίριον μεταγενεστέρως ἐπο-
 χῆς εἶναι ἐκκλησία τις, ἥτις μετεβλήθη εἰς τζα-
 μίον. Ὁ τόπος οἰκεῖται ὑπὸ νομάδων, οἵτινες τὰς
 μὲν σκηνὰς τῶν τοποθετούσι ἐπὶ τῶν κατωτέρων
 βάξεων τῶν ὁρέων, τὰ δὲ ποιμένα τῶν βόσκουσιν
 εἰς τὴν πεδιάδα. Οἱ μὲν τούτων εἶναι Τουρκομά-
 νοι, ὡς ἐκείνους τοὺς ὁποίους συνηγήσαμεν ἐξερ-
 χόμενοι τῆς Σμύρνης καὶ τοὺς ὁποίους θὰ συναν-
 τώμεν εἰς ὅλας τὰς πεδιάδας μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς
 μας· ἔχουσι δὲ σκηνὰς μαύρας αἵτινες σχηματι-
 ζοῦσι τετράγωνον μακρὸν καὶ ὁμοιάζουσι σχεδὸν
 πρὸς καλύβας· οἱ ἄλλοι εἶναι Τάρταροι, τῶν ὁποίων
 αἱ σκηναὶ διάφοροι πρὸς ἐκείνας τῶν Τουρκομάνων
 εἶναι φαιαὶ καὶ κυκλοειδεῖς. Ἐν τούτοις μὴ βλέ-
 ποντες οὐδὲν κατάλυμα εἰς ἀπόστασιν μιᾶς λεύ-
 γας πέρας μας ἀπεφασίσαμεν νὰ ζητήσωμεν φιλο-
 ξενίαν διὰ μίαν νύκτα παρὰ τῶν Ταρτάρων. Ὁ
 Marchand ἀκούσας τὴν ἀπόφασίν μας ταύτην κα-
 τεπλάγη. «Πῶς, μᾶς εἶπε, θέλετε νὰ κοιμηθῆτε
 πλησίον αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων; Οὗτοι δὲν εἶναι
 Τοῦρκοι, ἀλλὰ Τάρταροι· δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν
 Μωάμεθ ἀλλ' εἰς τὸν Ἀλῆν. Μηδὲως προσέξαν-
 τες εἰς τοὺς λόγους τοῦ Marchand ἀπεφασίσαμεν

(1) Σ. Χ. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος τοῦ K. Ampère εἶναι
 ἐντελῶς ἐσφαλμένος, διότι, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς καλῆς ἐκθά-
 σεως τῆς ἐνδόξου ἐκείνης ναυμαχίας, ἡ συνεννόησις τοῦ Θε-
 μιστοκλέους μετὰ τοῦ Ξέρξου ἦν εὐφρέστητος στρατήγημα.

νὰ μείνωμεν, καὶ τὸν διετάξαμεν νὰ μᾶς ἀκολου-
θήσῃ ὅπως μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς διερμηνεύς, ὅπερ
μετὰ μεγίστης δυσσεσκείας ἔπραξε. Τὸ μακρὸν
στίφος τῶν νομάδων συγκρίμενον ἐξ εἴκοσι περί-
που ἀνδρῶν ἐκάθητο ἄνωθεν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ κατη-
φόρου τοῦ ὄρους. Ἐνῷ δ' ἡμεῖς ἐπλησιάζομεν ἀπε-
μάκρυναν τὰς γυναῖκας, καὶ ἐπαρουσιάσθημεν μετ'
θλίγον ἐνώπιον γέροντος, ἔχοντος καλὴν καὶ ἀξιο-
πρεπῆ φυσιογνωμίαν. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τού-
των τινὲς ἔφερον τὰ σημεῖα τῆς ταρταρικῆς κα-
ταγωγῆς των, προπάντων εἰς τὴν λοξότητα τῶν
ὀφθαλμῶν· πολλοὶ δὲ αὐτῶν ἐκράτουν ἐπὶ τῶν
γονάτων των τὰ μακρὰ των τουφέκια. Ἐγὼ ἔθισα
εἰς ἐνέργειαν ἀμέσως τὰ πιστόλιά μου καὶ ἀφοῦ
ἐκατέρωθεν εἰμῆθα οὕτω προφυλαγμένοι, τοὺς ἐ-
χαιρετήσαμεν φιλικῶς, καὶ τοὺς ἐζητήσαμεν, διὰ
νὰ κἀμωμεν ἑναρξιν τῆς ομιλίας, νὰ μᾶς πολλή-
σωσιν ἐν ἁνρίον, ἀλλὰ δὲν εἶχον εἰμὴ μόνον αἰτίας.

Μετὰ ταῦτα τοὺς παρεκαλέσαμεν νὰ μᾶς ἐπιτρέ-
ψωσι νὰ μείνωμεν παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο
δεκτὴ ἡ πρότασίς μας, ὥσως ἕνεκα τῶν γυναικῶν,
διότι καὶ οἱ Τάρταροι ἂν καὶ ᾤναι ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ,
εἶναι ὅμως ἀληθεῖς μουσουλμάνοι, καὶ ποτὲ δὲν
στέργουσι νὰ φιλοξενήσωσι ξένους εἰς τὰ χαρέ-
μιά των. Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἀπεσύρ-
θημεν ἐν σιωπῇ, ἀποφασίσαντες νὰ ζητήσωμεν εἰς
τὸ πλησιέστερον χωρίον κατάλυμα, τὸ ὁποῖον θὰ
ἦτο μὲν ἀναπαυτικώτερον τῶν σκηνῶν τῶν Ταρ-
τάρων, ἀλλ' ὅχι τόσον ῥωμαντικόν.

Ἠρχίσαμεν ὅθεν νὰ ἐξετάζωμεν τὰ ἐρεῖπια τῆς
Μαγνησίας, τὰ οὐσιωδέστερα τῶν ὁποίων εἶναι
τὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀεσκοφύνης Ἀρτέμιδος· τὸ ἐπώ-
νυμον τοῦτο κατὰ τὸν Arundel σημαίνει Ἀρτε-
μῖς με λευκὰς ὄφρεϊς, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται παρά-
δοξον πῶς οἱ Ἕλληνες τόσον προσεκτικοὶ ὅπως
ἀποφεύγωσι τὸ ἄσχημον καὶ παράδοξον, ἔδοσαν
εἰς θεὸν τὸ ἐπώνυμον τοῦτο· πρέπει βεβαίως ἄλλο
τι νὰ ἐνόουν με τὴν λέξιν ταύτην, πιθανὸν τὴν
λευκομέτωπον, καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην ὑποστηρίζει
χωρίον τι τοῦ Στράβωνος (Βιβλίον XIII) ἐν τῷ
ὁποίῳ λέγει ὅτι ἡ νῆσος Τένεδος ἔφερε τὸ ὄνομα
Ἀεσκοφύνης· διότι δύναται τις μετὰ μεγάλης ἀν-
στηρότητος νὰ δώσῃ μέτωπον εἰς μίαν νῆσον,
ὁφρὺς δὲ δυσκόλως. «Ἐν τῇ πόλει, λέγει ὁ Στρά-
βων (Βιβλίον XIV § 40) εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀεσκο-
φύνης Ἀρτέμιδος. Καὶ κατὰ μὲν τὸ μεγαλεῖον τοῦ
κτιρίου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀφιερωμάτων εἶναι
κατώτερος τοῦ τῆς Ἐφέσου· ὑπερτερεῖ ὅμως πολὺ
τοῦτον κατὰ τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν ὠραιότητα

τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ὅλων τῶν λοιπῶν ναῶν τῆς
μικρᾶς Ἀσίας, εἶναι μεγαλύτερος κατὰ τὸ μέγεθος
πλὴν τοῦ τῆς Ἐφέσου, ὡς εἴκομεν, καὶ τοῦ Δι-
δύμου.

Οὐδεμίαν στήλην τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι ὀρθή,
τεμάχια ὅμως αὐτῶν ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ πολ-
لوῦ λόγου ἕξις. Ἐπὶ τεμαχίων τοῦ διαζώματος
καλῶς διατηρηθέντων εἶναι γεγλυμμένα μάχαι
πολεμιστῶν καὶ ἀμαζόνων· οἱ κορμοὶ τῶν κί-
νων, τὰ ἐπιστύλια καὶ τὰ κιονόκρανα παρῶν
εἰς τὸν παρατηρητὴν περιέργους λεπτότητας· οὐ-
δεμίαν τῶν στηλῶν εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἄλλην,
αἱ βάσεις δὲ αὐτῶν καθὼς καὶ τὰ κιονόκρανα ἔ-
χουσι γλυφὰς διαφόρους. Ἐκ τῆς σπουδαιότητος
δὲ ἐν γένει τῶν ἐρεπίων τούτων ἐννοεῖ εὐκόλως
πᾶς τις πόσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ σπουδάσῃ ἐκ
τοῦ σύνεγγυς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰωνικῆς ἀρχιτε-
κτονικῆς.

Ὁ ναὸς περικλείεται ἐντὸς εὐρυχωροτάτου πε-
ριβόλου, ὁ προορισμὸς τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ἀ-
κριβῶς νὰ εἰκασθῇ, γαιτινάξει δὲ πρὸς ἕτερον πε-
ριβόλον πολὺ τούτου μικρότερον. Ἐντὸς τοῦ δευτέρου
τούτου περιβόλου βλέπει τις εἶδη θόλων καὶ ἀψίδων
παραδόξων. Ἐξερχόμενος δὲ τοῦ μεγάλου περιβό-
λου ἀπαντᾷ τὴν θέσιν, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ θέατρον, οὗ
τὸ σχῆμα εἰσέτι φαίνεται· ἐστηρίζετο δὲ ἐπὶ τοῦ
ὄρους Θώρακος καθὼς καὶ τὸ τῆς Ἐφέσου ἐπὶ τοῦ
Πρίοντος. Πλησίον τοῦ θεάτρου κεῖται τὸ στάδιον
καὶ πληθὺς ἄλλων μνημείων, ἐν τῶν ὁποίων, με-
μονωμένον ὑφύεται ἐν τῇ πεδιάδι ἐν τῷ μέσῳ
τῶν βάλτων.

Ἡ πληθὺς αὕτη τῶν ἐρεπίων εὐρισκομένων ἐν
τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ παρέχει ἀξιόλογον θέαμα. Δυσ-
χῶς ὅμως ἕνεκα τῆς ὑγρασίας τῆς γῆς τὸ χρῶμα
τῶν μαρμάρων εἶναι φαῖον. Τότε ἀναμνησθε-
ταί τις τὴν σωτήριον ξηρασίαν τῆς Ἀττικῆς, ἔ-
νεκα τῆς ὁποίας τὰ μάρμαρα διατηροῦσι τὴν λευ-
κότητά των, καὶ λαμβάνουσι μόνον τὴν χρυσο-
χρουν ἐκείνην χροιάν, τὴν ὁποίαν θαυμάζει τις
ἐπὶ τῶν μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνος. Ἄλλως τε
ἀνευρίσκει τις ἐνταῦθα τὸν θαυμάσιον τῆς Ἀττι-
κῆς ἥλιον, τὸ διαφανὲς τοῦ αἰθέρος, τὰ ἰώδη καὶ
ροδιὰ ἐκεῖνα ἀπυγάσματα, ἅτινα κατὰ τὴν
δύσιν ταῦ Ἠλίου στέφουν τὰς κορυφὰς τοῦ Ἰμπε-
τοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ. Τὰ ἐρεῖπια καὶ ἡ φύσις
τῆς Ἰωνίας ἀναμνησθσκουν εἰς ἡμᾶς ὅτι αὕτη εἴ-
ναι ἀδελφὴ τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς πρὸς τὰς τέχνας· ὅ-
μως αἱ Ἀθῆναι ἔκκαμον τὸ ἀποφασιστικὸν ἐκεῖνο
βῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου φθάνει τις ἀπὸ τὸ ὠραῖον

εἰς τὸ ἐντελές. Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ Ἰωνικὴ μεγαλοφυΐα τελειοποιημένη, ὡς ἡ Σπάρτη ἦτον ἡ κορωνίς τῆς Δωρικῆς μεγαλοφυΐας. Διευκτερεύσαμεν λοιπὸν εἰς τι χωρίον ἑλληνικόν, ὅπου ἐμείναμεν ὑπὲρ ποτε εὐχαριστημένοι, διότι εὗρομεν ἐκεῖ ἐν καφρνεῖον. Ὡς δωμάτιον τοῦ ὕπνου μας εἰχομεν ἐν εἶδος ὑψώματος, τὸ ὅποιον εὕρσκει τις εἰς ὅλα τὰ καφνεῖα τῆς ἀνατολῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κἀθηνται σταυροποδητὶ οἱ συχνάζοντες, καπνίζοντες τὸ τζιμπούκιόν των ἢ τὸν ναργιλέν. Ἐκκλήμεθα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ μεγάλου, οὕτως εἰπεῖν, τούτου καναπέ ὡς ὑποκριταὶ ἀπέναντι τοῦ πλήθους τῆς πλατείας τὸ ὅποιον ἐθεώρει μετὰ πολλῆς περιεργείας τοὺς φράγκους ἐκβάλλοντας τὰ τσιγάλά των ἢ πλυνομένους. Ἄν δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου ἦσαν Ἕλληνες, ὀλίγιστοι ὅμως ἐξ αὐτῶν διέφερον κατὰ τὰ ἔθιμα ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο παρετηρήσαμεν καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ ὁποῖα διετρέξαμεν. Ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῆς Ἰωνίας εἶναι ἀναμειγμένη μὲ πολλοὺς βαρβαρισμοὺς, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ μεταγενεστέρα Ἰωνικὴ διάλεκτος πολὺ ἀπέχει τῆς ἡδύτητος τῆς γλώσσης τοῦ Ἡροδότου.

Διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς Σάρδεις ἔπρεπε νὰ διέλθωμεν ἐκ νέου διὰ τῆς Ἐφέσου. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτις ἐν καιρῷ ἀθλίῳ μᾶς ἤρσεν, ἐν καιρῷ ὡραίῳ ἐκ νέου διατρεχομένη μᾶς ἐθελξε, προπάντων περὶ τὸ τέλος τῆς. Διετρέχομεν πεζοὶ μέρος τι ἀπὸ τομον καθιστάμενον δυσκολώτερον ἔτι εἰς τοὺς ἵππους, ἔνεκα λειψάνων τινων λιθοστρώτου εἰς κακίστην κατάστασιν εὕρισκομένου. Συνηντήσαμεν τὴν κοίτην χειμάρρου τινος πλησίον τῆς ὁποίας διήρχετο ἡ ὁδός. Οὐδὲν φαιδρότερον καὶ τερπνότερον ταύτης τῆς ὁδοῦ χανομένης ἐντὸς τοῦ ῥυακὸς ὑπὸ ἀδικεράστους σκιαδάς· ὀλίγον τι ἀπωτέρω εἰς μέρος ὅπου ἡ ὁδὸς διῆκε πλησίον τοῦ ὕδατος ῥέοντος ἐνταῦθα εἰς βαθύτητά τινα, παρετηρήσαμεν πάραυτα ὑψούμενον εἰς τὸν ἀέρα καὶ φθάνον ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἄλλο ὄρος, χωρισμένον δὲ ἐκ πρασινάδος καὶ εἰκονιζόμενον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὑδραγωγεῖον τι βωμαῖκόν μὲ δύο ὀροφάς, ὁμοιάζον ἐν μικρογραφίᾳ πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Gard, τὸσον χάριεν ὅσον καὶ ὑψηλόν. ἦτο ἄνωθεν τῶν πρώτων θόλων ὑπάρχει ἐπιγραφὴ τις ἀρκετὰ ἐκτεταμένη, ἐν μέρει Ἑλληνικῇ καὶ ἐν μέρει Λατινικῇ, ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνομεν ὅτι Γάιος ὁ Σεξτίλιος υἱὸς τοῦ Πουπλίου, ἐκ τῆς γυναικὸς Οὐστονείας (ἀντὶ Βοτονίας) ἀνήγειρε δι' ἐξόδων του τὸ κτίριον τοῦτο καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἀρτέμιδα

τῆς Ἐφέσου καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Τιβερίον,

Ὁ σύντροφός μου κατῴρθωσεν νὰ τὴν ἀναγνώσῃ μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ κόπου, ἀναβρίχόμενος ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῶν ὁρέων καὶ ἀναβαίνων ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἀφοῦ δὲ οὕτω μοι ὑπαγόρευσε τὴν ἐπιγραφὴν κατέβη καὶ ἔλαβεν ἰχνογράφημά τι ἐκ τοῦ προχείρου τῆς θελακτικῆς ταύτης θέσεως, ἐνῷ ἐγὼ καθήμενος καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπὶ μιᾷ πέτρᾳ, ἐθαύμαζον τὴν τοποθεσίαν ταύτην, διότι ἦτο κατὰ πάντα μαγευτικὴ ἡ θέα ἦτο θυμασίως συγκεκοτημένη.

Ἰποκάτωθεν τῆς ἀψίδος ἐφαίνετο τὸ ὄρος τῆς Ἐφέσου, ἄνωθεν δὲ τῶν δύο πρασινωπῶν τευχῶν, τὰ ὁποῖα ὑψοῦντο δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἡμῶν, τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, ἁληθὲς χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἰωνίας· χρυσοειδὲς τι φῶς διήρχετο πλαγίως διὰ μέσου τῶν κλάδων τῶν πλατάνων, τῶν μύρτων, τῶν δαρνῶν, τῶν χαρνούπιων καὶ ἐφώτιζε τὰς ὑψηλοτέρας ἀψίδας τοῦ ὑδραγωγείου, οἱ πόδες τοῦ ὁποῖου ἐβυθίζοντο εἰς τὴν σκιάν. Τὰ πάντα ἦσαν συνηρμοσμένα μὲ θαυμασίαν ἁρμονίαν. Τοιαῦτα θεάματα εἶναι τὰ καλλίτερα σχόλια τῆς ἀρχαίας ποιήσεως. Ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν μοι ἐπροξένησεν ἡ φάραγξ αὕτη, χανομένη μεταξὺ τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Μαγνησίας, εἶναι αὕτη ἐκείνη τὴν ὁποίαν προξενούσιν, ὅταν ἡξεύρη τις νὰ γευθῇ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ποιήσεως ταύτης τῆς ὁποίας δὲν δύναται τις νὰ λάβῃ πλήρη ἰδέαν εἰμὴ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦτον ὅστις τὰ ἐνέπνευσεν. Ἡ ποίησις φαίνεται τότε ἡ φυσικὴ πατρὶς τῆς φαντασίας, ἦτις δὲν θέλει πλέον νὰ ἐξέλθῃ ἐκείθεν, καὶ καθίσταται ἀνάσθητος πρὸς πᾶν ἄλλο εἶδος καλλονῆς. Οὕτω λοιπὸν ἀφοῦ γευθῇ τις τὸν λωτὸν δὲν ἡδύνατο πλέον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ τόπου ὅστις παρῆγε τὸν γλυκὺν ὡς μέλι τοῦτον καρπὸν, ἀλλ' ἤθελε νὰ τρέφῃται αἰωνίως ἐξ αὐτοῦ, λησμονῶν νὰ ἐπιστρέψῃ.

Ζητῶ συγχώρησιν διὰ τὴν μεταφορὰν αὐτὴν ἀλλ' ἀπὸ τριῶν μηνῶν ζῶ μετὰ τοῦ Ὁμήρου καὶ μετὰ τῶν ἄλλων θείων ποιητῶν, οἵτινες ἔγραψαν εἰς τὴν θείαν ταύτην γλῶσσαν καὶ τοὺς ἀνευρίσκω πανταχοῦ, εἰς τὴν φύσιν τὴν ὁποίαν ἐζωγράφησαν, εἰς τὰ μνημεῖα τὰ ὁποῖα ἐγέννησε φαντασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰδικήν των, ἐπὶ τέλους εἰς μυρίας λεπτομερείας ἡθῶν καὶ ἐθίμων, τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἐλπίζω ἡμέραν τινὰ νὰ ὁμιλήσω πλέον ἐκτεταμένως περὶ τῶν σχέσεων τούτων, τὰ ὁποῖα ἐρευνῶ ἐπιτοπίως. Σήμερον περιορίζομαι μόνον εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ζωηρᾶς

πεποιθήσεώς μου εἰς τὸ καλὸν τοῦτο τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἐνόησαν καὶ τὸ μετέδωκαν.

Ἦμην, νομίζω, ἐν ἐκστάσει ἐνώπιον τῆς ῥωμαϊκῆς γεφυράς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Μαγνησίας πρὸς τὴν Ἐφεσον, ὅταν ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ ἀληθῶς κλασικοῦ μὲ παρέστурεν. Ἐπ' ἀνέρχομαι εἰς τὸν ὁριζὸν τοῦτον τόπον, καὶ πρὶν τὸν ἀφήσω, θὰ σὰς περιγράψω καλῶς τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου εἰς τὴν ὁποῖαν κατέβην διὰ μέσου τῶν κλάδων τῶν μύρτων καὶ τῶν δαφνῶν ἐπὶ τριάκοντα περὶ πόδας διὰ νὰ καθίσω ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν πλατάνων· ἀλλὰ προτιμῶ καλλίτερον νὰ σὰς ἀναφέρω ὅτι ἡ θαυμασία αὕτη χαράδρα μοι ἀνέμνησε τὴν ἐξισίαν εἰκόνα τοῦ Εὐρώτα εἰς τὸν Ὅδηγόν. Ἀναφέρων τὸν Σατωβριάνδον εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ν' ἀναφέρω τὸν Ὀμηρον, ἢ τοῦλάχιστον ἐκεῖνον ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν, ὅστις ἐκληρονόμησε περισσότερον τὴν τέχνην τοῦ χαρακτηρίζειν τὰς σκηνὰς τῆς φύσεως διὰ τρόπον ἀπλοῦ, δικαίου καὶ μεγαλοπρεποῦς.

Ἐνῷ εἴμεθα βυθισμένοι εἰς τὰς εὐαρέστους ταύτας θεωρίας, ἐφαίνετο ὅτι ἐδοκιμάζαμεν καὶ τὴν γενναϊότητά μας, ἂν καὶ δὲν ἀμφεβάλαμεν περὶ αὐτῆς. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἐφεσον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Marchand τὸν ὁποῖον ἐστείλαμεν ἐμπρὸς μετὰ τοῦ Ἀχμέτ καὶ τῶν ἵππων, ὑπὸ τὸν διπλοῦν σκοπὸν, νὰ εὕρωμεν δηλαδὴ ἔτοιμον τὸ πιλάφιον καὶ νὰ μείνωμεν μόνοι εἰς τὴν ἐρημίαν ὅπου μὲ μεγάλην του ἐκπληξίν μᾶς εἶδεν ὁ Marchand μείναντας, μ' ὅλας τὰς συμβουλὰς του, εἰς μέρος τὸ ὁποῖον ἦτο ὡς τόσα ἄλλα τὸ κινδυνώδεςτερον, εἰδοποίησε τοὺς πλησίον σταθμοὺς διὰ νὰ ᾔναι ἔτοιμοι πρὸς βοήθειάν μας, καὶ κατ' αὐτὸν, οἱ ἐν τοῖς σταθμοῖς, ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν ἀνοησίαν τούτων τῶν φράγγων οἵτινες ἔμενον οὕτως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐθαύμαζον τὴν ἀνδρίαν των. Δὲν εἴμεθα δὲ βεβαίως ἄξιοι τοῦ τελευταίου τούτου αἰσθήματος, διότι δὲν εἶδομεν κανένα διελθόντα, καὶ ποσῶς δὲν ἐσκέφθημεν περὶ κλεπτῶν.

Ἐνταῦθα παρουσιάζετο ἡ μεγάλη δυσκολία τοῦ ταξειδίου, νὰ φθάσωμεν δηλ. εἰς τὰς Σάρδεις κατευθεῖαν χωρὶς νὰ ἐπιστρέψωμεν παλιν εἰς τὴν Ἐφεσον, διακόπτοντες τὸν Τρωῶλον τὸν ὁποῖον δὲν εἶχομεν καιρὸν νὰ διέλθωμεν, ὡς συνήθως κάμνουν οἱ περιηγηταί. Ἡ δυσκολία αὕτη ἐν τούτοις ἐξωμαλύνθη κατὰ τὴν εἰς Ἐφεσον διαμονήν μας. Ὁ Marchand πιστὸς πάντοτε εἰς τὸ σύστημά του τῆς φρονήσεως, εἶχεν ὡς ἀρχὴν τὸ νὰ μὴ λέγῃ εἰς

κανένα ποῦ διευθυνόμεθα, καὶ αὐτὸ τοῦτο συνέστα πολλὸ καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἦτο ὑπερήφανος διότι ἐφεῦρε ν' ἀποκρίνεται εἰς τὰς ἐρωτήσεις ἄς τῷ ἀπέτεινον περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ταξειδίου μας, ὅτι ἐμέλαμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν φίλον μας παστᾶ τοῦ Αἰδινίου, καὶ ἐπρόσθετε σοδάρως, «Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λέγωμεν τὴν ἀλήθειαν.» Ἐν τούτοις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε παραιτήσῃ τὴν μέθοδον ταύτην ἥτις δυσκόλως μᾶς παρέιχε τὰς ὁδηγίας τῶν ὁποίων εἶχομεν ἀνάγκη· διότι αὐτὸς καὶ ὁ Ἀχμέτ κατάρθωσαν νὰ μάθουν ὅτι διὰ νὰ ὑπάγῃ τις εἰς Σάρδεις πρέπει νὰ διέλθῃ διὰ τῶν πόλεων Πρὲχ, Βαϊδίου, Βεργίρ, καὶ ἔλαβον ὁδηγίας περὶ τοῦ δρόμου τοῦ πρὸς τὴν πρώτην τῶν τριῶν τούτων πόλεων.

Οὕτω λοιπὸν ὁδηγηθέντες διευθύνθημεν πρὸς τὴν πόλιν Πρὲχ ἀναβαίνοντες διὰ τῆς κοίτης τοῦ Καίστρου, ἀλλ' ἤρχισαμεν νὰ ἀποπλανώμεθα ὅτε Τουρκομάνος τις μᾶς ἐπ' ἀνέφερεν εἰς τὸν δρόμον μας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὅστις ἔζη εἰς ἀθλίαν τινα ἐκ πανίου σκηνήν, εἶχεν ὕψος ἀπλοῦν, εὐγενές, καὶ ἤμπορῶ νὰ εἴπω ὕψος διακεκριμένον. Ἄλλως τε ἡ φυσικὴ ἀξιοπρέπεια εἶναι κληρονόμημα ἐν τῇ Ἀνατολῇ· εἰς τὰς Τουρκικὰς πόλεις ποτὲ δὲν ἀκούει τις τὰς φωνὰς ἐκείνας, τὰς βλασφημίας, καὶ τὰ θορυβώδη ἄσματα, τὰ ὁποῖα ἀκούει εἰς τὰς ἡμετέρας πόλεις· ποτὲ δὲν ἀκούει φιλονεικίας· ὁ βαστάζος ἔχει εἰς τὸν τόνον τῆς φωνῆς του, εἰς τὰς χειρονόμιας του παράδοξον τινα γλυκύτητα καὶ μεγάλην ἡσυχίαν. Οὕτως αἱ αἰφνίδιαι τύχαι τὰς ὁποίας φέρει ὁ δεσποτισμός δὲν παράγουσι ποσῶς τὰς δυσκρέστους αὐτὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν τρόπων καὶ τῆς θέσεως, αἵτινες ἀλλάχου ἥθελον μᾶς προσβάλλει. Εἰς τὴν Τουρκίαν, ἄνθρωπος τις εἶναι λεμβοῦχος· ἐὰν ἡμέραν τινα ὁ Σουλτᾶνος τὸν ἀκούσῃ τραγωδοῦντα καὶ εὖρῃ τὴν φωνήν του εὐχάριστον τὸν κάμνει ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν. Ὁ ὑπουργὸς δὲν ἔχει τίποτε ν' ἀλλάξῃ πρὸς τοὺς τρόπους τοῦ λεμβοῦχου.

Ἀχμέτ ὁ ἀγωγιάτης μας μᾶς παρέιχεν ἐκπληκτικὴν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι εἵπομεν· ὁ Ἀχμέτ ἦτο νέος ἀμαθέστατος, μὴ γνωρίζων παρὰ μόνον τοὺς ἵππους του. Εἰς τὴν Εὐρώπῃ θὰ ἦτο βεβαίως βάνασός τις χωρικός. Ἐξεναντίας ὁ Ἀχμέτ εἶχε φυσικῶς τὴν εὐστάθειαν ἄνευ τραχύτητος, τὸ ἐμβριθές καὶ ἀμέριμνον ὕψος νέου τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν τῶν Παρισίων. Ποτὲ ἡ φωνή του δὲν ὑψοῦτο ἐν τέταρτον ὑπεράνω τοῦ συνήθους τόνου, ποτὲ δὲν ἐδείκνυνεν οὔτε διάθεσιν, οὔτε παραχῇ. Ἠμέραν τινα ὁ ἵππος του ἐκρημνίσθη μετ' αὐτοῦ,

ὁ Ἀχμέτ δὲν ἐθύμωσε ποτῶς, ἀλλ' ἀποῦ ἀπηλ-
λάγη ἀπ' αὐτὸν καὶ τὸν ἀνήγειρε, τοῦ ἐπέφερε
ἰσχυροῦς τινὰς κτύπους διὰ τοῦ σχοινίου χωρὶς
τῆς ἐλαχίστης ταραχῆς, καὶ εὐχαριστήθη νὰ τῷ
ἀποτείνῃ διὰ τῶν ἄκρων τῶν χειλέων, σφίγγων
τοὺς ὀδόντας του τὴν Ἑλληνικὴν ὕβριν, ἥτις μετέβη
καὶ εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, Κερατῆ.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

Περὶ τοῦ πολυθρυσλήτου συγγράμματος τῆς
Δώρας Ἰστριάδος « αἱ γυναῖκες ὑπὸ γυναικὸς »
ἀναγινώσκουμε ἐν τῇ Δουραρείῳ Ἥχοι (Echo de
la Dordogne), ἐφημερίδι τῆς μεσημβρινῆς Γαλ-
λίας, τῇ 16 Ἰανουαρίου 1865. (— Αἱ κατὰ Δευ-
τέραν συνδιαλέξεις — γραμματολογικὴ ἐπιθεώ-
ρησις) τὰ ἐξῆς, ἅπερ κρίνομεν ἐῤ.λογον νὰ κοι-
νοποιήσωμεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταίς· διότι
ἡ συγγραφή, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶναι γνωστὴ καὶ
προσφιλεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἧς πολὺ αἰεὶ
ἠκούσθη ἡ εὐγλωττος αὐτῆς φωνὴ ἐν τῷ δικαστη-
ρίῳ τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ κοινῆς γνώμης.

Η Κ. Δώρα Ἰστριάς εἶναι γυνὴ συγγράφουσα, ἥ
ὡς λέγουσιν οἱ Ἀγγλοι, συγγράφισσα, τῶν καθ' ἡμέας
ἀξιολογωτάτων· τὸ δὲ ὕψος τοῦ πνεύματος αὐτῆς,
ἡ βαθεῖα πολυμαθεῖα καὶ τὸ καθολικὸν τῶν γνώ-
σεων ἀναδεικνύουσιν αὐτὴν πολὺ ἀνωτέραν τῶν
πλείστων ὁμοφύλων αὐτῇ τῶν τὰ μάλιστα κατὰ
τὰ γράμματα διακρίθεισων. Τὰ κυριώτατα αὐτῆς
συγγράμματα· ἡ Γερμανικὴ Ἑλβετία (1856), 4
τόμοι· ὁ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ μοραστικός
βίος (1858) 4 τόμοι. Αἱ Ἀνατολίτιδες (1860) 2
τόμοι. ἡ Διαδρομὴ ἐκ τῇ Ἑπειρωτικῇ Ἑλλάδι καὶ
τῇ Πελοποννήσῳ (1863) 2 τόμοι, ταῦτα ἀναδει-
κνύουσι νοῦν ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῶν γενναίων ἰδεῶν
τῶν περὶ τῆς προόδου καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀναπτύ-
ξεως τῶν φυλῶν, καὶ πεποιθότα, ὅτι ἡ ἱστορία καὶ
ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀρμυδιώτεραι ἢ τὸ μυθιστόρημα,
ὅπως φωτίσωσι τὴν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τοῦτο δὲ εἶναι ἀναντιρρήτον· καὶ ἂν σκοπὸς
τοῦ μυθιστορήματος ᾗτο νὰ λύσῃ τὰ ἐκκερμητῆ
τήματα, ὁμολογητέον, ὅτι μέχρι τοῦδε τοῦλάχισ-
τον, χάκιστα τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ ἐξεπλήρωσε·
διότι ἀρκεῖ ν' ἀνὰπολήσωμεν τὰς ἀδεξίους ἀπο-
πείρας τῆς κυρίας Σάνδ. Τὰς δὲ θεωρίας τῆς συγ-

γραφίδος τῆς *Λαλίας* κατέβαλε σήμερον οὐχὶ ὁ
λόγος, ἀλλ' ἡ ἀηδία· διότι ποῦ εὐρίσκεται ἡμέρον
ἀναγνώστης τόσῳ ῥωμαλέος, ὥστε νὰ καταπῇ ἄ-
νευ πυκνῆς χάσμης τὸ ἀμάρτημα τοῦ Μ. Ἀντω-
ρίου, ἢ τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ Κορσουέλου. Πλα-
νῶνται δὲ, ὡς πέποιθα, οἱ νομίζοντες, ὅτι σκοπὸς
τοῦ μυθιστορήματος εἶναι ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἡθο-
ποίησις· διότι τοῦτο εἶναι καλλιτέχνημα οἷον τὸ
ποίημα, ἡ εἰκὼν καὶ τὸ μέλος· ὁ δὲ μυθιστοριογράφος
οὔτε ἡθολόγος, οὔτε γνωμολόγος εἶναι. Ἐξ ἐ-
ναντίας ἡ πρόθεσις αὐτοῦ εἶναι νὰ εἰκονίσῃ τὴν
ζωὴν, τὴν ἐμφάνειαν τῶν δυνάμεων, τὴν ἀνάπτυ-
ξιν τῶν παθῶν καὶ τῶν χαρακτήρων· ὅθεν οὔτε
φέγει, οὔτε ἐπιδοκιμάζει. Πρὸς αὐτὸν δὲ ὁ φιλάρ-
γυρος εἶναι ὡραῖος, ὅταν πρὸς τὴν ζωηροτάτους
χαρακτήρας, τὸν λεπτότατον δόλον, τὴν πληρε-
στάτην τέλος τῆς φιλαργυρίας εὐφυΐαν. Οὐδόλως
δὲ ὑπὲρ, ἢ κατ' αὐτοῦ διατιθέμενος, ἐκθέτει μόνον
καὶ δεικνύει τὸν προσβαλόντα αὐτὸν τύπον διὸ διὰ
τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ, τῆς ἀκριβοῦς τῶν πα-
ρατηρήσεων αὐτοῦ, τῆς ζωηρότητος τῶν χρωμάτων,
δι' ὧν ἐμψυχοῖ τὸν εἰκονιζόμενον, καθιστᾷ ἡμᾶς
μετόχους τοῦ ἰσχυρῶς αὐτὸν προσβαλόντος θεά-
ματος.

Ἡ Ἑλένη Γκίκα, διότι τὸ Δώρα Ἰστριάς εἶναι
φιλολογικόν τι ψευδώνυμον, ἐγεννήθη ἐν Βουκουρε-
στίῳ τῷ 1828. Ὁ δὲ πρίγκηψ Μιχαὴλ Γκίκας, ὁ
πατὴρ αὐτῆς, παρέσχεν αὐτῇ ἐκπαίδευσιν κατὰ
τὴν ἐν τῇ Δύσει, καὶ περιήγαγεν αὐτὴν κατὰ τὰς
περιηγήσεις αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν, Αὐστρίαν, Σαξω-
νίαν, Πρωσσίαν κτλ. Συνεζύχθη δὲ εἰκοσι καὶ ἐνὸς
ἔτους τὸν (Ῥώσον) πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Κολ-
τσῶφ Μασσάλσκην, ὃν ἠκολούθησεν εἰς Πετρούπο-
λιν. Εὐεδῆς δὲ οὖσα, νοήμων, λογία, καὶ σῶμα
καλῶς γεγυμνασμένον ἔχουσα, ἔτυχεν ἐντίμου ὑ-
ποδοχῆς παρὰ τῇ ἀνωτέρᾳ τῶν Ῥώσων κοινωνίᾳ
καὶ ἔλαμψεν ἐν τῇ αὐλῇ.

Ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπερβόρειον ἐκεῖνο κλίμα ἐπηρέα-
ζε τὴν υἱείαν αὐτῆς, αἱ δὲ φιλελεύθεραι ἰδέαι,
ἃς οὐδόλως ὑπέκρυπτεν, ὀχληροῦς αὐτῇ καθίσταν
τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον. Ἴσως δὲ
καὶ ἀσυμφωνία τις μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς
καὶ τῶν τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐτι μᾶλλον τὸν βίον
αὐτῆς ἐδυσκόλυνον. Ὅθεν περὶ τὸν Ἀπρίλιον 1855
κατελίμπανε τὴν Ῥωσσίαν, ἐν ᾧ ὁ πρίγκηψ Μασ-
σάλσκης μετέβαινεν, ὅπως κατοικήσῃ εἰς Μόσχαν.
Ἡ Κ. Δώρα Ἰστριάς κατόκησε κατ' ἀρχὰς ἐπὶ δύο
ἔτη ἐν Ἑλβετίᾳ· μετὰ ταῦτα δὲ περιηγήθη εἰς τὴν
Ἑλλάδα, ἐνθα ἐνθουσιωδῶς αὐτὴν ὑπεδέξαντο. Ταύ-